

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.व.रा.
आदेश

०६९-WO-११३०

मुद्दा : उत्प्रेषण मिश्रित परमादेश समेत ।

मोरङ्ग जिल्ला, कसेनी गा.वि.स. वडा नं. ७ बस्ने पवित्रा बस्नेत.....	१	निवेदक
ऐ.ऐ. बस्ने शम्भु बस्नेत.....	१	पक्ष
ऐ.ऐ. बस्ने दिल बहादुर बस्नेत.....	१	

विरुद्ध

श्री पुनरावेदन अदालत, विराटनगर.....	१	
श्री जिल्ला अदालत मोरङ्ग, विराटनगर.....	१	प्रत्यर्थी
तहसिलदार, तहसिल शाखा मोरङ्ग जिल्ला अदालत.....	१	विपक्षी
मालपोत कार्यालय, वेलवारी, मोरङ्ग.....	१	
नापी शाखा कार्यालय, वेलवारी मोरङ्ग.....	१	
मोरङ्ग जिल्ला, कसेनी गा.वि.स. वडा नं. ७ बस्ने डम्बरबहादुर बस्नेत.....	१	
ऐ. डाँगीहाट गा.वि.स. वडा नं. ५ बस्ने सीता बस्नेत.....	१	
ऐ.ऐ. बस्ने मीन बहादुर बस्नेत.....	१	

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ र १०७ (२) बमोजिम यस अदालतमा दर्ता हुन आएको प्रस्तुत निवेदनको संक्षिप्त तथ्य र आदेश यस प्रकार छ :-

विपक्षी मध्येकी सीता बस्नेत वादी र विपक्षी मध्येको मीन बहादुर बस्नेत तथा हामी निवेदकहरू समेत प्रतिवादी भएको अंश मुद्दा-१ तथा विपक्षी मीन बहादुर बस्नेत वादी र हामी निवेदकहरू प्रतिवादी भएको अंश मुद्दा-१ समेतका अंश मुद्दाहरूमा पुनरावेदन अदालत विराटनगर समेतबाट अंश पाउने ठहरी भएको फैसला अनुसार वादी सीता बस्नेत र प्र. मीन बहादुर बस्नेत समेतको दरखास्त परी वण्डा छुट्टाउने कारवाही हुँदा मिति २०६९।८।२३ गते हामीहरूको अनुपस्थितिमा डोरबाट वण्डा मुचुल्का भएछ। उक्त वण्डा मुचुल्का मिति २०६९।८।२४ गते विपक्षी मोरङ्ग जिल्ला अदालतका तहसिलदारबाट जग्गा भएको कसेनी गा.वि.स. का साक्षी पनि नराखीएको र प्रतिवादीको अनुपस्थितिमा वण्डा छुट्टाउदा प्रत्येक कित्ताबाट छुट्टाउनु पर्नेमा नरम गरम मिलाई छुट्टाएको मिलेन भनी बदर गरिएको थियो। सो उपर निवेदकहरूको उजुर परी मोरङ्ग जिल्ला अदालतबाट सदर हुने आदेश भएकोमा उक्त आदेश मिलेन भनी अ.व.१७ नं. अनुसार पुनरावेदन अदालत विराटनगरमा निवेदन परेकोमा मुचुल्का बदर गराउन कुनै पक्षको उजुर नपरी तहसिलदारले बदर गरेको भनी जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।९।२० मा भएको आदेश नमिलेको भनी बदर गरी वण्डा मुचुल्का कायम रहने पुनरावेदन अदालतबाट आदेश भयो ।

जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२ को नियम ८ र ६८ ले फैसला कार्यान्वयनको सम्पूर्ण जिम्मा तहसिलदारलाई सुम्पेको छ। जिम्मेवार कर्मचारीले कानूनबमोजिम भएको नदेखेमा बदर गर्न पाउने नै हुन्छ। विपक्षीहरू सीता बस्नेत र मीनबहादुर आमा छोरा हुन। हामी निवेदकहरू सौतेनी दिदी र सन्तान हौं। विपक्षीहरू सीता बस्नेत र मीनबहादुर आमा छोरा हुन। आपसी स्वार्थ गासिएका व्यक्ति आमा छोरा साक्षी बसी कसेनी गा.वि.स. अन्तर्गतको जग्गा समेत डाँगीहाट गा.वि.स. वडा नं. ५ मा बसी वेरितपूर्वक मुचुल्का भएको स्थितिमा मुलुकी ऐन, दण्ड सजाय को ६१ नं. अनुसार १५ दिन भित्र उजुर गर्न पाउने निवेदकहरूको कानूनी म्याद व्यतित नहुँदै तहसिलदार स्वयंले डोरबाट भएको वण्डा मुचुल्का बदर गरेको हुँदा निवेदकहरूले विवाद उठाउने कारण नै नपरेको अवस्थामा पुनरावेदन अदालत विराटनगरको कसैको उजुरी नपरी तहसिलदारले बदर गरेको भन्ने तर्क न्यायसंगत नभई मूल्यवान र पक्की बाटो भएका जग्गा विपक्षीहरूको भागमा पारी जग्गाको क्षेत्रफल पनि समान रूपमा बाँडफाँड नगरी भएको वण्डा मुचुल्का सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको मिति २०६९।१२।१६ को आदेश मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको ४६ नं., अंशवण्डाको २

नं. तथा २८ नं. विपरित रहेको हुँदा उक्त आदेशानुसार वण्डा मुचुल्काबमोजिम भएका दाखिल खारेज कित्ताकाट दर्ता समेतका कार्य उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पाउँ । प्रस्तुत मुद्दाको अन्तिम किनारा नभएसम्म कुनै किसिमले हक हस्तान्तरण नगर्नु नगराउनु भनी अन्तरिम आदेश समेत जारी गरी अग्राधिकार दिलाई सुनुवाई गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको निवेदन जिकीर ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी गर्नु नपर्ने हो ? आधार र कारण भए सो समेत संलग्न गरी कानूनबमोजिम विपक्षीहरूबाट लिखित जवाफ लिई पेश गर्नु। साथै अन्तरिम आदेश समेतको माग दावी गरेतापनि तत्काल जारी गरिरहनु पर्ने देखिएन भन्ने समेत व्यहोराको यस अदालत एक न्यायाधीशको इजलासको मिति २०७०।१।१३ को आदेश ।

मोरङ्ग जिल्ला अदालतबाट फैसला भई सो उपर पुनरावेदन परी सम्मानित पुनरावेदन अदालतबाट समेत फैसला भै कार्यान्वयनका लागि मोरङ्ग जिल्ला अदालतले मालपोत कार्यालय बेलबारीलाई मिति २०६९।१२।२५ को पत्र द्वारा दा.खा. दर्ता गरी दिने भनी लेखी पठाएकोमा मालपोत कार्यालय बेलबारीबाट मिति २०७०।१।८ मा कित्ताकाट गर्ने आदेश पठाए अनुसार यस कार्यालयबाट कित्ताकाट गरी कार्यान्वयन समेत भै सकेको अवस्था हुँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी मध्येको नापी कार्यालय मोरङ्गको लिखित ।

मोरङ्ग जिल्ला अदालतबाट फैसला भै सो उपर पुनरावेदन परी सम्मानित पुनरावेदन अदालतबाट समेत फैसला भै कार्यान्वयनका लागि मोरङ्ग जिल्ला अदालतले यस कार्यालयलाई मिति २०६९।१२।२५ को पत्रद्वारा दा.खा. दर्ता गरिदिन लेखी पठाए अनुसार कार्यालयको मिति २०७०।२।७ को निर्णयबाट सो फैसला कार्यान्वयन समेत भैसकेको अवस्था हुँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने विपक्षी मालपोत कार्यालय मोरङ्गको लिखित जवाफ ।

निवेदकहरू समेत वादी प्रतिवादी भएको अंश मुद्दामा, यस अदालतको अन्तिम फैसला बमोजिम द.स. को ४६ नं. बमोजिम वण्डा छुट्ट्याई पाउँ भन्ने विपक्षी मध्येकी सीता बस्नेतले मोरङ्ग जिल्ला अदालतमा मिति २०६९।३।१ मा निवेदन गरे अनुसार मोरङ्ग जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।८।२३ मा वादी प्रतिवादीको वण्डा छुट्टाइ दिएकोमा उक्त

वण्डा मुचुल्का बदर गर्ने गरी तहसिलदारबाट मिति २०६९।८।२४ मा भएको आदेशलाई सदर गर्ने गरी मिति २०६९।९।२० मा जिल्ला न्यायाधीशबाट भएको आदेश अ.वं. १७ नं. बमोजिम बदर गरी पाउँ भनी विपक्षी सीता बस्नेत र मीनबहादुर बस्नेतले यस अदालतमा दिएको निवेदनमा “यसमा वादी सीता बस्नेत तथा प्रतिवादी मीनबहादुर बस्नेतको छुट्टाछुट्टै निवेदन परी मिति २०६९।८।२३ मा भएको वण्डा मुचुल्कालाई बदर गर्ने भन्ने तहसिलदारको आदेशलाई सदर गरेको जिल्ला न्यायाधीशको मिति २०६९।९।२० को आदेश बदर गरी पाउन दुवै निवेदकको माग दावी भएको पाइयो। यसमा २०६९।८।२३ मा सम्पन्न भएको वण्डा मुचुल्कामा वादी सीता बस्नेत प्रतिवादी मीन बहादुर बस्नेतले सहिछाप गरी वण्डा मुचुल्कामा कुनै पक्षले विवाद उठाएको पनि देखिएन। वण्डा मुचुल्का बदर गराउन कुनै पक्षको उजुरी समेत केही नपरी तहसिलदारको वण्डा मुचुल्का बदर गर्ने गरेको आदेश तथा सो आदेशलाई सदर गरेको जिल्ला न्यायाधीशको मिति २०६९।९।२० को आदेश मिलेको नदेखिँदा बदर गरिदिएको छ। मिति २०६९।८।२३ मा सम्पन्न भई आएको वण्डा मुचुल्कालाई कायम गरी कानूनबमोजिम गर्नुहोला” भनी यस अदालतबाट मिति २०६९।१२।१६ मा भएको आदेशबाट निवेदकको कुनै पनि कानूनी एवं संवैधानिक हकमा असर नपुग्ने हुँदा निवेदकको मागबमोजिम आदेश जारी हुनुपर्ने अवस्था नहुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत विपक्षी मध्येको पुनरावेदन अदालत विराटनगरको लिखित जवाफ।

वेरितको आदेश बदर गरी वण्डा मुचुल्का सदर गरी पाउँ भनी अ.वं. १७ नं. को निवेदन वादी सीता बस्नेत र प्र. मीनबहादुर बस्नेतले पुनरावेदन अदालत विराटनगरमा निवेदनमा दिएकोमा जिल्ला न्यायाधीशको मिति २०६९।९।२० को आदेश मिलेको नदेखिँदा बदर गरी दिएको छ। यसमा मिति २०६९।८।२३ मा सम्पन्न भई आएको वण्डा मुचुल्कालाई कायम गरी कानूनबमोजिम गर्नु भन्ने मिति २०६९।१२।१६ को पुनरावेदन अदालत विराटनगरको आदेशबाट सम्पूर्ण काम सम्पन्न भई प्रस्तुत मुद्दा तामेलीमा राखी च.नं. २९८७ मिति २०६९।१२।२५ मा वादी सीता बस्नेत र प्रतिवादी मीनबहादुर बस्नेतका नाउँमा चलन पूर्जी दिइ सकिएको र श्री पुनरावेदन अदालत विराटनगरको अन्तिम फैसलाकै आधारमा फैसलाको कार्यान्वयन गरिएकोले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने मोरङ जिल्ला अदालतका तर्फबाट परेको लिखित जवाफ।

फैसला बमोजिम मुलुकी ऐन दण्ड सजायको महलको ४६ नं. बमोजिम डाँगीहाट गा.वि.स. अन्तर्गतका घडेरीका कित्ता नं. ९०४, ९०५, ५९३, ११०३ को जग्गाको मूल्याङ्कन हैसियत र क्षेत्रफल समेत सबै अंशियारहरूको भागमा बराबर अंश भाग हुने गरी र खेतीका जग्गामा केही कित्ताबाट हामीले कम क्षेत्रफल पाउने र केही कित्तामा विपक्षीहरूले कम पाउने गरी विवाह खर्च समेत नरम गरम मिलाएको अवस्थालाई हेरिदा समग्रमा सबै अंशियारलाई बराबर पर्ने गरी रीतपूर्वक वण्डा मुचुल्का भएको छ। सो कुरालाई लुकाई आफ्नो भागमा १/२ धुर जग्गा कम परेको कित्ता मात्र रिट निवेदनमा उल्लेख गरी आफूले बढि क्षेत्रफल पाएका कित्ताहरू उल्लेख नगरी लुकाई प्रस्तुत रिट निवेदन दर्ता गरिएको र नरम करम गरी वण्डा मुचुल्का भई श्री पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट सदर भै आएको वण्डा मुचुल्का उपर विपक्षी निवेदकहरूको ऐनका म्याद भित्र कुनै उजुर नपरी फैसला कार्यान्वयन प्रक्रिया कानून बमोजिम अन्तिम भई हामीले जग्गा धनी प्रमाण पूर्जा समेत प्राप्त गरी सकेको हुँदा विपक्षीहरूको कुनै कानूनी तथा संवैधानिक हकमा असर नपरेकोले निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुनु पर्ने अवस्था नभएकोले मोरङ जिल्ला अदालतबाट २०६९।८।२३ गते भएको वण्डा मुचुल्का र सो मुचुल्काका आधारमा भएका सम्पूर्ण काम कारवाहीहरू यथावत् राखी विपक्षी निवेदकहरूको झुठा निवेदन खारेज गरी न्याय दिलाई पाउँ भनी विपक्षीहरू सीता बस्नेत र मीनबहादुर बस्नेत समेतको संयुक्त लिखित जवाफ।

मैले घर भएको कि.नं. १५६ को जग्गामा घर रहेको र घर देखिएको कि.नं. ९०४, ९०५ र ५९३ को जग्गामा घर नभएको भनी उल्लेख गरेको थिएँ। मलाई लेखपढ गर्न नआउने भएकोले के कसरी तायदाती फाँटवारीमा त्यस्तो लेखिन गएको हो सो सम्बन्धमा हाल मात्र जानकारी हुन गएको हो। म घरको मुख्य व्यक्ति भएको हुनाले मेरो दुई पत्नी र सबै छोराहरूले बराबरी अंश पाउनु भन्ने मेरो चाहना छ। मेरो कान्छी पत्नी सीता बस्नेत र निजका छोराहरू आफूले रोजेको मूल्यवान घर जग्गा लिएकोमा मेरो सहमति छैन। सबै अंशियारले घटिबढि नगरी बराबरी अंश भाग लिई खान पाउन भन्ने उद्देश्य राख्ने म वृद्धको कुनै गलत क्रियाकलाप नभएकोमा मेरी कान्छी पत्नी सीता बस्नेत समेतले आफूले पाउने भन्दा बढी अंश लिएको कारणले मलाई विपक्षी बनाउनु पर्ने नहुँदा विपक्षीको रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने विपक्षी मध्येको डम्बरबहादुर बस्नेतको लिखित जवाफ।

नियबमोजिम आजको दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश भएको प्रस्तुत निवेदन र प्रमाणका लागि प्राप्त हुन आएको वण्डा छुट्टाई पाउँ भन्ने दरखास्त संलग्न कागजातहरू अध्ययन गरियो। निवेदक तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री भीमप्रसाद ढकालले तायदातीमा उल्लेख भएका जग्गा २ वटा गा.वि.स. का छन्। तर वण्डा मुचुल्कामा डाँगीहाट गा.वि.स. का व्यक्ति मात्र रोहबरमा बसेको अवस्था छ। जग्गाको आर्थिक हैसियत र भौतिक अवस्था अनुसार बराबर वण्डा गर्नुपर्नेमा राम्रा र मूल्यवान जग्गा विपक्षी सीता र मीनबहादुरको भागमा पारी क्षेत्रफल पनि बराबर भाग नलगाई वण्डा मुचुल्का गरिएको छ। उक्त गैरकानूनी वण्डा मुचुल्का बदर गर्न मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको ६१ नं. ले निर्धारण गरेको १५ दिन व्यतीत नहुँदै मोरङ जिल्ला अदालतका तहसिलदारबाट डोरमा वण्डा भएको भोलिपल्टै वेरित देखि बदर गरेको अवस्थामा हामी निवेदकले उजुर गर्नुपर्ने अवस्था पनि भएन। उजुर गर्ने म्याद बाँकी रहेको देखिँदा देखिँदै पक्ष विपक्षीको उजुरी बिना तहसिलदारले बदर गरेको आदेश जिल्ला अदालतले सदर गरेको नमिलेको भनी पुनरावेदन अदालतबाट जिल्ला अदालतको आदेश बदर गरी गैरकानूनी वण्डा मुचुल्कालाई वैधता दिएको कार्यले निवेदकहरूको सम्पत्ति सम्बन्धी हकमा असर परेको हुँदा पुनरावेदन अदालत बिराटनगरको आदेश उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पाउँ भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो ।

विपक्षीहरू पुनरावेदन अदालत विराटनगर, मोरङ जिल्ला अदालत, मालपोत कार्यालय मोरङ र नापी कार्यालय मोरङका तर्फबाट उपस्थित विद्वान उपन्यायाधीवक्ता श्री सुरेन्द्रबहादुर थापाले कानूनबमोजिम स्थापित भएका निकायले कानूनबमोजिमको क्षेत्राधिकार ग्रहण गरी कार्य गरेको अवस्थालाई त्रुटिपूर्ण मान्न नमिल्ने हुँदा निवेदन खारेज हुनुपर्दछ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो ।

हामीहरूको अनुपस्थितिमा नरम गरम नमिलाई भौतिक रूपमा पक्की बाटोले जोडिएको बढी मूल्य पर्ने जग्गा विपक्षीहरूले आफ्नो भागमा पारी वण्डा मुचुल्का गराए उपर हामीहरूले कानूनबमोजिम उजुर गर्न पाउने म्याद भित्रै फैसला कार्यान्वयनको कानूनी अख्तियारी भएका व्यक्ति तहसिलदारबाट गैरकानूनी वण्डा मुचुल्का बदर गरी पुनः वण्डा गर्ने आदेश भएको हो । तहसिलदार कर्मचारीबाट बदर गरेको स्थितिमा पुनः सोही विषयमा बदर गर्न उजुर निवेदन गर्ने हामीहरूलाई अवस्था पनि भएन। यस तथ्य तर्फ ध्यान नदिई पक्षहरूको उजुरी निवेदन नभई बदर गरेको मिलेन भनी जग्गाको भौतिक स्थिति, चलन

चलतीको मूल्याङ्कन र क्षेत्रफल समेतका आधारहरूलाई विचार नगरी अमिल्दो रूपमा वण्डा छुट्टाएको कार्यलाई सदर कायम राखी वैधता प्रदान गर्ने कार्य पुनरावेदन अदालतको आदेशले गरेको हुँदा उक्त आदेश र सो का आधारमा भएका सम्पूर्ण कार्य उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पाउँ भनी निवेदकहरूले जिकिर लिएको देखिन्छ। म रोगी र वृद्ध भएको छु । घटीबढी अंशवण्डा नहोस भन्ने मेरो चाहना हुँदाहुँदै मेरो कान्छी पत्नी सीता बस्नेत र निजका छोरा ले आफूले रोजेको मुल्यवान घर जग्गा लिएकोमा मेरो सहमति छैन। निजहरूको कार्यमा मलाई विपक्षी बनाउनु नपर्ने हुँदा निवेदन खारेज गरी पाउँ भनी विपक्षी मध्येको डम्बरबहादुर बस्नेतले लिखित जवाफमा उल्लेख गरेको पाइन्छ। हामीहरूले बढी जग्गा पाएका कित्ता मात्र उल्लेख गरी रीतपूर्वक नरम गरम मिलाई भएको वण्डा मुचुल्कालाई बदर गर्न निवेदनमा दावी गरिएको छ। पुनरावेदन अदालतका आदेशले वण्डा मुचुल्काबमोजिम सबै कार्य सम्पन्न भएको हुँदा निवेदन खारेज गरी पाउँ भनी विपक्षीहरू सीता बस्नेत र मीनबहादुर बस्नेतले लिखित जवाफमा जिकिर लिएको देखिन आउँछ। विपक्षीहरू मध्येका पुनरावेदन अदालत विराटनगर र मोरङ्ग जिल्ला अदालत समेतले कानून र माथिल्लो अदालतको आदेश अनुरूप कार्य गरिएको हुँदा निवेदन खारेज हुन माग गरी र विपक्षी मध्येका नापी र मालपोत कार्यालयले मोरङ्ग जिल्ला अदालतको आदेश अनुसार जग्गाको कित्ताकाट गरी जग्गाधनी प्रमाण पूर्जा वितरण गरिएको हुँदा निवेदन खारेज गरी पाउँ भनी लिखित जवाफमा जिकिर लिएको देखिन आउँछ ।

निवेदक तर्फबाट उपस्थित विद्वानहरूको बहस, निवेदन जिकिर र लिखित जवाफ समेतलाई दृष्टिगत गरी अंश मुद्दाको फैसला अनुसार फैसला कार्यन्वयनका क्रममा मोरङ्ग जिल्ला अदालतबाट भएको वण्डा मुचुल्का कायम रहने भनी पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट भएको आदेश मिलेको छ, छैन र निवेदन माग अनुरूपको आदेश जारी हुने हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा विपक्षीहरू मध्येका सीता बस्नेत र मीनबहादुर बस्नेत वादी तथा निवेदकहरू समेत प्रतिवादी भई परेका अंश मुद्दाहरूमा ७ भाग मध्येबाट १/१ भाग वादीहरूले अंश पाउने ठहरी अदालतबाट भएको अन्तिम फैसला अनुसार फैसला कार्यन्वयनका क्रममा मोरङ्ग जिल्ला अदालतबाट डोर खटिई मिति २०६९।८।२३ मा वण्डा मुचुल्का भएको देखिन्छ । मिति २०६९।८।२३ को वण्डा मुचुल्कामा कसेनी

गा.वि.स का साक्षी नराखी प्रतिवादीको सहमति बेगर नरम गरम नमिलाई असमानरूपमा बेरितको भएको निवेदन जिकिर रहेको देखिन्छ । पक्की बाटोले जोडिएको बढी मुल्यवान भएको मोरङ्ग डाँगीहाट गा.वि.स. वडा नं. ४ण कि नं. १५६ को डम्बरबहादुर बस्नेतका नाम दर्ताको जग्गाबाट बिपक्षीहरु सीता बस्नेत र मिनबहादुरलाई मात्र १०/१० धुर भाग लगाई निवेदकहरुलाई उक्त जग्गाबाट भाग नलगाएको, निवेदक शम्भु बस्नेतको नाम दर्ताको कि.नं. ११०३ को ०-१-० जग्गाबाट बिपक्षी सीता र मिनबहादुरको अंश भागमा ४/४ धुर गरी ८ धुर पारी अन्य ५ जना निवेदक समेतका अंश भागमा जम्मा १२ धुर जग्गा मात्र पारिएको, एउटै बण्डा मुचुल्काबाट, फरक फरक कसेनी र डाँगीहाट गा.वि.स.का जग्गाहरु छुट्याइएको र मुचुल्काको रोहबरमा डाँगीहाट गा.वि.स. का व्यक्तिहरु मात्र साक्षी राखी बेरित पूर्वक बण्डा मुचुल्का गरेको भन्ने समेतको निवेदन जिकिर रहेको देखिन्छ । उक्त जिकिर अनुरूपको तथ्य अन्यथा हो भन्न सकिने अवस्था पनि देखिदैन । मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको ४६ नं. को देहाय १२ मा अंशियारा मध्येका मानिसहरु अंश छुट्याउदा हाजिर नरहे यसै महलको ३० नं. नम्बर बमोजिमको मानिस साक्षी राखी फैसला बमोजिम जो गर्नु पर्ने गर्नु पर्छ भन्ने र सोही महलको ३० नं. मा उस ठाउका कम्तीमा २ जना साक्षी राख्नु पर्छ भनी कानूनी व्यवस्था भएको पनि पाइन्छ ।

“फैसला कार्यान्वयनको सिलसिलामा तहसिलदार कर्मचारीले गरेको काम कारवाहीमा चित्त नबुझ्ने सरोकारवाला व्यक्तिले सोही अड्डाका हाकिम छेउ १५ दिन भित्र उजुर गर्न सक्ने” र हाकिमले “गरेको निर्णयमा चित्त नबुझे अदालती बन्दोबस्तको महलको १७ नं. बमोजिम” निवेदन दिन सक्ने गरी सरोकारवालालाई दण्ड सजायको महलको ६१ नं. ले कानूनी अधिकार प्रत्याभूत गरेको देखिन्छ । बण्डा मुचुल्का फैसला कार्यान्वयनको सिलसिलामा तहसिलदार कर्मचारीबाट हुने र मुद्दाका पक्ष सरोकारवाला व्यक्ति भएकाले उक्त बण्डा मुचुल्कामा चित्त नबुझे पक्षले दण्ड सजायको ६१ नं. अनुरूप १५ दिन भित्र उजुर गर्न पाउने कानूनी व्यवस्था रहेको देखियो । यसरी दण्ड सजायको ६१ नं. ले प्रदान गरेको उजुर गर्ने हकलाई सिधा वा घुमाउरो तवरले निष्कृय वा निरुत्साहित पार्न मिल्ने हुदैन । पुनरावेदन अदालतको मिति २०६९।१२।१६ को आदेशबाट सोही बण्डा मुचुल्का अनुरूप बण्डा हुने अवस्था आएको छ । निवेदकले उक्त बण्डा मुचुल्का भएको मिति २०६९।८।२३ बाट १५ दिन भित्र दण्ड सजायको ६१ नं. अनुरूप उजुर गर्न जान पाउँने

कानूनी व्यवस्था थियो । तर सो जानुपूर्व नै मिति २०६९।८।२४ मा तहसिलदारबाट उक्त बण्डा मुचुल्का बदर भएकोले निवेदकले सो बण्डा मुचुल्का बदर गराई रहनु पर्ने अवस्था रहेन । तर, उजुर नै नपरी तहसिलदारले बण्डा मुचुल्का बदर गरेको मिलेन भनी पुनरावेदन अदालतले तहसिलदारले मिति २०६९।८।२४ मा गरेको आदेश बदर गरी पुनः मिति २०६९।८।२३ को बण्डा मुचुल्का कायम नै राखिएको स्थिति देखिन्छ । अब निवेदकले सो बण्डा मुचुल्का विरुद्धमा दण्ड सजायको ६१ नं. ले उजुर गर्न पाउने १५ दिने म्याद गुज्रेकोले जान पनि पाउने अवस्था रहेन । उक्त मिति २०६९।८।२३ को बण्डा मुचुल्का बदर गराउन पनि कुनै बाटो नै निवेदकको रहेन । यसरी निवेदकको मिति २०६९।८।२३ को बण्डा मुचुल्का विरुद्ध जान पाउने दण्ड सजायको ६१ नं. ले प्रत्याभुत गरेको कानूनी अधिकारलाई कार्यविधिगत प्रकृयाहरूको अलमल गरी सो हकबाट बञ्चित हुन पुगेको देखियो । यस्तो अवस्थामा निवेदकको कानूनीहकको संरक्षण सर्वोच्च अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रबाट गर्नु न्यायोचित हुने देखिन आयो ।

सरोकारवालाको उजुर नपरी तहसिलदार कर्मचारीले बदर गरेको भन्ने प्राविधिक आधारमा मात्र बेरीतको बण्डा मुचुल्कालाई वैधता प्रदान गर्दा अर्को पक्षको उजुर गर्न पाउने दण्ड सजायको ६१ नं. को हक समाप्त हुने नहुने सम्बन्धमा बिचारै नगरी अंश जस्तो समानरूपमा बाँड फाँड गरी लिन पाउने पक्षहरूको नैसर्गिक सम्पत्ति सम्बन्धी अधिकारमा प्रत्यक्ष आघात पर्न जाने हुनाले कुनै पक्षको उजुरी पर्ने समय रहेकै अवस्थामा उजुर पर्नु पूर्व नै तहसिलदारले बदर गरेको आदेश सदर गरेको जिल्ला न्यायाधीशको आदेश बदर गरेको पुनरावेदन अदालतको मिति २०६९।१२।१६ को आदेशबाट निवेदकको उजुर गर्न पाउने कानूनी बाटो अवरुद्ध हुने गई त्रुटिपूर्ण रहेको देखिन आयो ।

तसर्थ माथि उल्लिखित तथ्य र कानूनको विवेचनाका आधार र कारणबाट पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट मिति २०६९।१२।१६ मा भएको आदेश त्रुटिपूर्ण रहेको देखिँदा उक्त आदेश र सो आदेशका आधारमा विपक्षीहरू मध्येका सीता बस्नेत र मीनबहादुर बस्नेतका नाउँमा कायम भएका दर्ता श्रेस्ता समेत उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्छ । अब जे जो बुझ्नु पर्ने हो बुझी कानूनको रित पुन्याई अंश मुद्दाको फैसलाको कार्यान्वयन गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरू मोरङ जिल्ला अदालतसमेतका नाममा परमादेशको आदेशसमेत जारी

हुने ठहर्छ । यो आदेशको जानकारी विपक्षीहरूलाई गराई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाइदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृत :- कपिलमणी गौतम

कम्प्यूटर टाईप गर्ने :- मन्दिरा रानाभाट

इति सम्बत् २०७२ साल बैशाख महिना ३ गते रोज ५ शुभम्..... ।